

Mihai Eminescu, *LUCEAFĂRUL*

clasa a XII-a

Efervescența marilor căutări, nebiruita sete de absolut, iubirea adevărată, iubirea mereu în stare să re-creeze o lume pătrunsă de idealitate - iată doar câteva dintre numeroasele perspective pe care ni le oferă *Luceafărul*, indiferent de anii nemiloși, parcă meniți să aștearnă nedreapta uitare, peste toți și peste toate.

Din păcate, uneori, demersul critic a pornit de la o regretabilă eroare: detaliul biografic...Ca și cum anumite lucruri ce țin, mai curând, de viața socială a poetului („toate micile mizerii unui suflet chinuit”) ar putea avea vreun merit, în interpretarea acestui magnific poem. Apropiindu-se de poetica eminesciană și intuind nisipurile mișcătoare ale biografismului, criticul D. Caracostea atrăgea atenția, la un moment dat, asupra distanței de la viață la creație: „Să descifrezi procesul de creație din te miri ce mărunțișuri biografice (...) înseamnă să vezi povârnișurile biografiei înțeleasă ca o linie exterioară a vieții fără de intuiția personalității (...).Ceea ce interesează, în primul rând, în biografia unui poet liric este forma vieții lui de sentiment. Aici stă cheia întregii structuri sufletești...” Surprinzător e punctul de vedere exprimat de Perpessicius, prestigiosul editor al operei lui Eminescu: „Orice creațiune lirică, și la Eminescu îndeosebi, e legată de o întâmplare aieva, de un detaliu, mai la urma urmelor biografic” (s.n.). Același D. Caracostea considera Poezia drept o „transsubstanțiere” ce reprezintă „trecerea de la frământările vieții la o existență artistică străbătută de o spiritualitate superioară (...). În acele rare exemplare care sunt poeziilor, experiențele sînt însoțite adesea de o nevoie atât de vie de exprimare, încât se pare că își găsesc, aici, o finalitate.” Evident, aceasta nu înseamnă că limitându-ne la „experiențele de viață” (mai sus amintite) „adâncimea poetică” ne-a fost pe deplin împărtășită!

O altă eroare - pe care o semnala Nicolae Manolescu - a constituit-o lectura *stricto sensu* a cunoscutei însemnări făcute de Eminescu, pe marginea unui manuscris: „În descrierea unui voiaj în țările române, germanul Kunisch povestește legenda Luceafărului. Aceasta e povestea. Iar înțelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de simpla uitare, de pe altă parte, însă, pe pământ, nu e capabil a fericii pe cineva, nici capabil a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc.” Astfel, fascinantul poem a fost „reduc la intenții”, la trista poveste a geniului nefericit...

Până și geneza *Luceafărului* a stat, o vreme, sub semnul unei erori, câțiva critici văzând în basmul versificat *Fata în grădina de aur* o primă variantă a poemului, în timp ce, admițând patru (și nu cinci!) versiuni, Perpessicius considera că avem de-a face abia cu „întâiul izvor” al capodoperei.

Extrem de controversat a fost, apoi, conceptul de „instinctualitate”, lansat de apolonicul G. Călinescu. Și totuși, așa cum ținea să precizeze D. Caracostea, nu putem vorbi (cel puțin, în cazul lui Eminescu!) despre o coborîre în animalitate: „La elanul erotic colabora întregul lui suflet cu toată puterea de idealizare (...). În ființa iubită poetul vedea o copie imperfectă a unui prototip ce nu putea fi atins. De aceea căuta el un refugiu în lumea cugetării și a poeziei. Din acest fel de a fi a izvorât *Luceafărul*.”

Lăsând la o parte *comedia erorilor*, pătrundem în atmosfera de basm a poemului, unde totul poate fi convertit la sintagma „a fost odată”...”Prea frumoasa fată” e asemuită cu luna - „stăpâna mării” din *Scrisoarea I*. Hyperion rămâne, deocamdată, doar la nivelul potențial („Răsare și străluce”), în vreme ce proiecția Cătălinei e străbătută de fiorii unui cadru întunecat („mișcătoarele cărări”; „corăbii negre”, „umbra negrului castel”). Senzația de întuneric se

destramă, mreața de văpaie” revarsă „din oglindă luminiș.” Hyperion este metafora luminii, Cătălina - metafora nopții. În *Avatarurile faraonului Tla*, Isis, marea zeiță a misterelor, refuză să-și descopere fața inaccesibilă a vieții. Hegeliană, parcă ne-ar spune: „Eu sunt ceea ce a fost, este și va fi, și niciun muritor nu mi-a văzut chipul.” Pentru Cătălina, care încearcă să renunțe la „mărginirea” odăii sale, Hyperion este la fel de ..., „misterios”.

La chemările ei, Luceafărul renaște din mare și ia dimensiuni neptunice. Imaginea lui e angelică („părul de aur moale”), iar privirea e glacială („ochiul tău mă-ngheață). „Recele” - era de părere Edgar Papu - se constituie într-un simptom termic al depărtării: „E alb ca ceara de făclii / Și luna îl petrece / Un mort frumos cu ochii vii / Dar c-o lumină rece” (în prima variantă a poemului). Hyperion vine dintr-o altă lume, o lume îndepărtată, mistuit de un dor metafizic. Ecouri din *Lasă-ți lumea...* („Lasă-ți lumea ta uitată / Mi te dă cu totul mie”) răzbat în chemarea lui pătimașă: „O, vin! odorul meu nespus / Și lumea ta o lasă...” Nemurirea Luceafărului înseamnă, însă, moarte pentru Cătălina. Ea nu poate trece dincolo de spațiul limitat al castelului; propria-i claustrare nu-i permite „dez-mărginirea”. Chemat din nou, „al valurilor domn” se întrupează din „chaos”. Înfașurarea sa este, de această dată, aceea a unui demon („negre vițele-i de păr”; „negru giulgi”), aceea a lui Arald din *Strigoii* ori a lui Sarmis din *Gemenii*.

O *axis mundi* se conturează tot mai clar. Pe orizontală, e Terra cu negrul castel al Cătălinei; pe verticală, e numai „cerul înstelat” al „voievodului”. Dincolo de multiplele conotații, Hyperion este ipostaza gândirii mitice, iar Cătălina e ipostaza gândirii critice (de aici, neputința ei de a-l înțelege!).

Idila dintre Cătălin și Cătălina (acea inițiere în dragoste) rămâne, exclusiv, la un nivel terestru. Rod al întâmplării, Cătălin își rostește descântecul său ce trimite, direct, la *Vede*. Mai exact, la unul dintre *Imnurile Vedice*, intitulat *Pentru a aduce o femeie în stăpânirea cuiva* - imn ce aparține colecției a patra de texte indiene, cunoscută sub numele de *Atharva-Veda (Veda Vrăjilor)*: „Ca iedera ce-n brațe cuprinde stejarul, / Cuprinde-mă strâns, tot așa, / Ca să-mi fii pe vecie iubită / Și să nu mai poți de la mine pleca. // Ca vulturul ce zboară din aripi bătând, / Eu sufletul ți-l bat tot așa, / Ca să-mi fii pe vecie iubită / Și să nu mai poți de la mine pleca. // Cum soarele-nconjoară cer și pământ, / Eu sufletul ți-l cuprind tot așa / Ca să-mi fii pe vecie iubită / Și să nu mai poți de la mine pleca.” Prin intermediul acestei inițieri, Cătălina re-intră în rândul ființelor echivalente, pierzându-l definitiv pe Hyperion și, odată cu el, pierzând posibilitatea idealității...

Ulterior, rugămintea adresată Demiurgului („dezlegarea de neagra veșnicie”) este, în fond, o revoltă a creației împotriva creatorului, o revoltă nedusă până la capăt. De unde și răspunsul Demiurgului (mai concludent, în a doua variantă a poemului): „Hyperion, ce din genuni / Răsai c’o lume întreagă / Tu îmi ceri semne și minuni / Ce ființa mea o neagă // De-ai cere universul tot / L-aș da ca tot ce-ai cere / Dar ești puterea mea, nu pot / Să neg acea putere.”

În final, Luceafărul răspunde chemării Cătălinei cu un surâs amar... Totul n-a fost decât un vis, „un vis misterios / Și blând din cale-afară / Și prea era de tot frumos / De-au trebuit să piară” (*S-a dus amorul*). Cele două proiecții ale oglinzii nu se pot contopi. Una dintre ele - cea a lui Hyperion - rămâne să ființeze, în lume, prin sine însăși; prin dramatica idee absolută, care se caută și se regăsește pe sine cu o voință schopenhaueriană.

prof. Marcel Lucaciu,
Liceul Pedagogic „Gheorghe Șincai” Zalău

